

Veliko i malo početno slovo kao leksikografski izazov

Enciklopedika 2020 – dosezi i izazovi
LZ „Miroslav Krleža”

Zagreb, 16. listopada 2020.

Goranka Blagus Bartolec
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Zagreb

Veliko i malo slovo kao pravopisni problem

- jedna od glavnih pravopisnih tema
- poučavanje počinje u 1. razredu osnovne škole (ime i prezime, početak rečenice)
- osobna imena, zemljopisna imena, ulice, ustanove, građevine, administrativno-teritorijalne jedinice
- zahtijeva šire izvanjezično znanje (povijesno, zemljopisno, stručno itd.)
- mediji, administracija, zakonodavstvo, obrazovanje, poslovna, javna i službena komunikacija, prevoditeljska i lektorska djelatnost...
- pravilo: ako nije jasno kako pisati, bolje je upotrijebiti malo početno slovo

Rječnik velikoga i maloga početnog slova

- interni projekt IHJJ-a
- autori, suradnici, savjetnici: Goranka Blagus Bartolec, Katarina Cvijanović, Željko Jozić, Ivana Matas Ivanković, Perina Vukša Nahod, Irena Miloš, Janja Ružić, Bruno Nahod, Ermina Ramadanović, Ankica Čilaš Šimpraga, Domagoj Vidović
- česti upiti u vezi s pisanjem velikoga i maloga slova
- *Rječnik* donosi preporuke: potrebna dodatna provjera zapisa

Načela:

- sustavnost
- potvrđenost u upotrebi
- tradicija
- normativna hijerarhija

NE: kriterij važnosti

Istočno Rimsko Carstvo

čikaška škola

Ana-Marija

sveti Franjo Asiški

bečka škola

Bečka šuma

veliki prasak

Vidova gora

Pandorina kutija

Fran

sveta Anastazija

Eva

Ulica šegrta Hlapića

Sveti Juraj u Trnju

adamova jabučica

Dina

Ahilova peta

baranjski kulen

puni Mjesec

Adamovo rebro

medeni mjesec

velebitska degenija

Judin poljubac

judino drvo

Dejtonski sporazum

rimsko parvo

Goranovo proljeće

Katarina

neretvanska mandarina

paški sir

Evandjelje po Luki

Mliječni put

RVMS – rječnički i leksikonski priručnik

- sadržava rječničke i leksikonske podatke
 - leksikonski – velik broj izvanjezičnih pojmova koji sadržajem (povijesni, geografski, stručni...) i strukturom (višerječnice) nisu dio rječnika općega tipa
 - rječnički – jezični podatci (gramatika)
 - pl. t.: narodi, zemljopisna imena (Bahami, Havaji; Vinkovci, Pučišća...)
- ≈ **30 000 pojavnica (natuknice + podnatuknice)**
- obrada: Tlex (TshwaneLex)

New entry (Ins)

Delete entry

Quick-search (Esc):
ulica

Entry List: (Esc, Tab)

- Ukrajinska grkokatolička Crkva
- ukrajinski
- Ulan Bator
- Ulanbatorac
- Ulanbatorčev
- Ulanbatorka
- Ulanbatorkin
- ulanbatorski
- ulaz
- ulica *
- Uliks [1]
- %iUliks%i [2]
- Ulster
- ulsterski
- Uludag
- Uluru
- Ulus Džudži
- Uljanik

Recent Entries:

- ulica (*)
- Ulan Bator
- Uagaduguanac

Tree View: (Ctrl+T)

Lemma: ulica Incomplete=1, LemmaSign=ulica, Modified=2020-10-14 07:29:19, Created=2015-04-29 13:26:38, ModifiedBy=Goranka, Createc

- gramaticki_blok: padež=genitiv, oblik=ulice
 - Sense: 1 SenseNumber=1, Definicija=prometna površina zajedno sa zgradama i drugim sadržajima s njezinih obiju strana; kao opća imenica
 - subLemma: 1 podnatuknica=ulica Jurja ves, subLemma_no=1, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 2 podnatuknica=ulica Kaptol, subLemma_no=2, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 3 podnatuknica=ulica Nova ves, subLemma_no=3, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 4 podnatuknica=ulica Podsusedsko dolje, subLemma_no=4
 - subLemma: 5 podnatuknica=ulica Pod zidom, subLemma_no=5, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 6 podnatuknica=ulica Splavnica, subLemma_no=6, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 7 podnatuknica=ulica Sveti Duh, subLemma_no=7, definicija=u Zagrebu
 - subLemma: 8 podnatuknica=ulica Zelena magistrala, subLemma_no=8, definicija=u Zagrebu
 - Sense: 2 SenseNumber=2, Definicija=u imenima ulica:
 - subLemma: 1 podnatuknica=Branimirova ulica, subLemma_no=1, definicija=u Zagrebu (nova Branimorova / stara Branimorova)
 - subLemma: 2 podnatuknica=Goranska ulica, subLemma_no=2, definicija=u Riieci

Attributes (F1) Attributes (F2) Search (F3) Format (F4) Find/Filter (F5) Corpus (F6)

Incomplete

Lemma:

LemmaSign: ulica

Sense: 1

sluzbeno_ime:

Definicija: prometna površina zajedno sa zgradama i drugim sadržajima s njezinih obiju strana; kao opća imenica uz imena ulica:

subLemma: 1

podnatuknica: ulica Jurja ves

definicija: u Zagrebu

subLemma: 2

podnatuknica: ulica Kaptol

definicija: u Zagrebu

subLemma: 3

podnatuknica: ulica Nova ves

Preview-Search

Restore Show all All with diffs First

First+Diffs Next Next+Diffs Show Differences

Pause Settings Hide/Show

Advanced Search Apply Actions (filtered)

Apply Actions (tagged) Apply Actions (selected)

Croatian [A B C Č Ć D Đ Ž E F G H I J K L L I M N N I O P R]

Warning: You are working 'in' your configured backups folder. If this is intentional, you can ignore this message. (This message is just to help prevent work mistakenly being done in a backup file, in case this is not the intention.)

ulica G ulice

*? 1 prometna površina zajedno sa zgradama i drugim sadržajima s njezinih obiju strana; kao opća imenica uz imena ulica:

- ulica Jurja ves u Zagrebu
- ulica Kaptol u Zagrebu
- ulica Nova ves u Zagrebu
- ulica Podsusedsko dolje
- ulica Pod zidom u Zagrebu
- ulica Splavnica u Zagrebu
- ulica Sveti Duh u Zagrebu
- ulica Zelena magistrala u Zagrebu

2 u imenima ulica:

- Branimirova ulica u Zagrebu (nova Branimorova / stara Branimorova)

Ujguri pl. t. G Ujgura turkijski narod pretežito nastanjen u Sinkjangu u Kini	prometnica koja s autoceste vodi u grad ili naselje; u opisnim nazivima ulaza:
Ujgurka G Ujgurke, D/L Ujgurki pripadnica ujgurskoga naroda	¹ ulaz Rijeka zapad
Ujgurkin prid. G Ujgurkina prema: Ujgurka	² ulaz Zagreb istok
Ujgurov prid. G Ujgurova prema: Ujgur ujgurski prid. G ujgurskoga prema: Ujgur ¹ ujgurski jezik jez.	ulica G ulice
Ukrajina G Ukrajine država u istočnoj Europi	1 prometna površina zajedno sa zgradama i drugim sadržajima s njezinih obiju strana; kao opća imenica uz imena ulica:
Ukrajinač G Ukrajinač, mn. N Ukrajinači 1 pripadnik ukrajinskoga naroda 2 državljani Ukrajine	¹ ulica Agnana u Puli
Ukrajinci pl. t. G Ukrajinač istočnooslavenski narod pretežito nastanjen u Ukrajini	² ulica Građine u Zadru
Ukrajinačev prid. G Ukrajinačeva prema: Ukrajinač (1, 2)	³ ulica Iza Grada u Dubrovniku
Ukrajinka G Ukrajinke, D/L Ukrajinki 1 pripadnica ukrajinskoga naroda 2 državljanka Ukrajine	⁴ ulica Jurja ves u Zagrebu
Ukrajinkin prid. G Ukrajinkina prema: Ukrajinka (1, 2)	⁵ ulica Kaptol u Zagrebu
Ukrajinska grkokatolička Crkva G Ukrajinske grkokatoličke Crkve rel. grkokatolička kršćanska zajednica u Ukrajini	⁶ ulica Nova ves u Zagrebu
ukrajinski prid. G ukrajinskoga prema: Ukrajina ¹ ukrajinski jezik jez.	⁷ ulica Podsusedsko dolje u Zagrebu
Ulan Bator G Ulan Batora glavni grad Mongolije	⁸ ulica Pod zidom u Zagrebu
Ulanbatorac G Ulanbatorac, mn. N Ulanbatorci stanovnik Ulan Batora	⁹ ulica Stoci u Splitu
Ulanbatorčev prid. G Ulanbatorčeva prema: Ulanbatorac	¹⁰ ulica Splavnica u Zagrebu
Ulanbatorka G Ulanbatorke, D/L Ulanbatorki stanovnica Ulan Batora	¹¹ ulica Sveti Duh u Zagrebu
Ulanbatorkin prid. G Ulanbatorkina	¹² ulica Vrbik u Osijeku
	¹³ ulica Zelena magistrala u Zagrebu
	¹⁴ ulica Zeleni put u Rijeci
	2 u imenima ulica:
	¹ Branimirova ulica u Zagrebu (nova Branimorova / stara Branimorova)
	² Goranska ulica u Rijeci
	³ Istarska ulica u nekoliko hrvatskih gradova
	⁴ Marmontova ulica / razg. Marmontova u Splitu
	⁵ Petrova ulica u Zagrebu
	⁶ Tkalčićeva ulica / razg. Tkalča u Zagrebu
	⁷ Ulica Antuna Gustava Matoša u Zagrebu
	⁸ Ulica cara Hadrijana u Osijeku
	⁹ Ulica Crvenoga križa u Zagrebu
	¹⁰ Ulica fra Filipa Grabovca u Zagrebu
	¹¹ Ulica kardinala Franje Kuharića u Samoboru
	¹² Ulica grada Vukovara / razg. Vukovarska ulica u Zagrebu
	¹³ Ulica hrvatskog proljeća u Zagrebu

- 2 dijela: pravila i rječnik

- specijalni rječnik

- kriterij pisanja maloga ili velikoga početnog slova

- definicije kratke i informativne

- upućuju na određeno pravilo o pisanju maloga ili velikoga početnog slova:

Berenikina kosa / Bik – ‘astr. ime zviježđa’

- pravilo o pisanju imena zviježđa

Imena planeta, zvijezda, nebeskih tijela, zvjezdanih sustava i superkontinenata

Velikim se početnim slovom pišu jednorječna imena te prva riječ u višerječnim imenima:

- nebeskih tijela, asteroida, planeta, zvijezda i zvjezdanih sustava (Zemlja, Mars, Pluton, Sunce, Mjesec, Ceres, Danica/Večernjača/Zornjača, Polara / Sjevernjača / Polarna zvijezda; Bik, Lav, Ovan, Strijelac, Jarac, Škorpion, Vodnjak; Mliječna staza / Mliječni put, Mali medvjed, Veliki medvjed, Kumova slama, Berenikina kosa, Veliki pas; More tišine, Ocean oluja (ravnice na Mjesecu) itd.).
- perifraznim imenima planeta (Plavi planet (Zemlja), Crveni planet (Mars), Žuti patuljak (Sunce) itd.)
- superkontinenata (Gondvana, Laurazija, Pangea).

- nazivi sa strukturoom *posvojni pridjev + imenica* – odrednica znanstvenoga ili stručnoga područja, bez definicije:

Teslin prid. G Teslina prema: Nikola Tesla

¹ **Teslina struja** fiz.

² **Teslin elektromotor** teh.

³ **Teslin transformator** teh.

⁴ **Teslino jaje** fiz. teh.

Grđa i sadržaji:

početni abecedarij

primjeri iz svakodnevne prakse

sustavno dopunili novim natuknicama, uredili i prilagodili postojeće natuknice i izdvojili (konceptijski) nepotrebne natuknice

sadržaji (povijest, geografija) uključeni u nastavni program (školski kurikulum)

struke i znanstvena područja, mitologija, religija

kolokvijalni i neslužbeni izrazi

etnici i ktetici (narodi, etničke skupine, plemena (sadašnja i povijesna), državljani, stanovnici) – **3000 pojava**

kulinarski nazivi, bot. (gospina trava), zool. (petrovo uho), med./anat.

europsko zakonodavstvo i nazivi

➤ agenda, inicijativa, instrument, okvir, plan...

Građa i sadržaji:

- ustaljeni sadržaji koji su dio pravopisnih pravila o pisanju početnoga slova
 - osobna imena, prezimena i nadimci, zemljopisna imena, perifrazna osobna i zemljopisna imena, imena stanovnika, naroda i etničkih skupina, posvojni pridjevi nastali od imena, prva riječ u rečenici i u navodu, pokrate i kratice, riječi iz poštovanja i počasti)
- imena i nazivi koji referiraju na današnji društveni, politički, kulturni komunikacijski kontekst:
 - Plava zastava, europska prijestolnica kulture, zaštićeni krajolik, eurozona, isključivi gospodarski pojas (IGP)...

Izazovi:

- potvrde različitih zapisa / različiti izvori
- povijesni i geografski sadržaji (nagodbena/Nagodbena Hrvatska, banska/Banska Hrvatska, panonska/Panonska Hrvatska; nizinska/Nizinska Hrvatska, zapadna/Zapadna Europa, sjeverna/Sjeverna/supsaharska/Supraharska Afrika...)
- apelativizacija / poopcavanje (noviji ili nezabilježeni sadržaji)

Strana zemljopisna imena

- kriterij ograničenoga izbora
- prilagođena imena (*Hrvatski egzonimi I, II*)
- strana se upućuju na prilagođena:

Great Lakes v. Velika jezera

Great Salt Lake v. Veliko slano jezero

- izvorno – latinična strana zemljopisna imena glavnih gradova pojedinih država (**Canberra**, **Stockholm**, **Wellington**), te drugih poznatih gradova (**New York**, **Rio de Janeiro**)
- prilagođeno (prema uobičajenom izgovoru u hrvatskome) – nelatinična zemljopisna imena (**Hindukuš**, **Tojota**, **Pandžab**, **Pjongjang**)

- opširnije definicije: povijesni događaj ili kakav pisani dokument (sporazum, zakon i sl.)

Mohačka bitka G Mohačke bitke, D/L Mohačkoj bitki/bitci

pov. bitka između hrvatsko-ugarske i osmanske vojske vođena kod Mohača 29. kolovoza 1526. **sin.** Bitka kod Mohača

Kjotski protokol G Kjotskoga protokola

međunarodni klimatski sporazum o smanjenju emisije stakleničkih plinova sklopljen u Kjotu 11. prosinca 1997.

Lozanski mir G Lozanskoga mira

pov. mirovni sporazum između Turske i Antante sklopljen 1923. u Lausanneu

Razlike u pisanju velikoga i maloga početnoga slova

oznaka *

razlika ime / naziv

u imenima:

3 odgojno-obrazovna ustanova u kojoj se stječe znanje; u imenima škola opće ili posebne namjene:

- 1 **Glazbena škola / GŠ „Ferdo Livadić” / *Ferdo Livadić*** u Samoboru
- 2 **Glazbena škola / GŠ Franje Kuhača** u Osijeku
- 3 **Glazbena škola / GŠ Ivana Matetića Ronjgova** u Rijeci
- 4 **Glazbena škola / GŠ Josipa Hatzea** u Splitu
- 5 **Glazbena škola / GŠ Pavla Markovca** u Zagrebu
- 6 **Klesarska škola Pučišća**
- 7 **Ljetna škola mladih fizičara**
- 8 **Osnovna Montessori škola barunice Dédée Vranyczany** u Zagrebu
- 9 **Obrtna škola** pov. prva umjetnička škola osnovana 1882. u Zagrebu
- 10 **Obrtna tehnička škola Split**
- 11 **Osnovna škola / OŠ Bogumila Tonija** u Samoboru

škola G škole

1 smjer u znanstvenome ili umjetničkom djelovanju; kao opća imenica u opisnim nazivima škola:

1 akvitanska građevinska škola pov. grad.

2 čikaška škola gosp.

3 riječka filološka škola jez.

4 zadarska filološka škola jez.

5 zagrebačka filološka škola jez.

6 zagrebačka frazeološka škola jez.

Razlikovna uloga velikoga i maloga slova

malo početno slovo

- horoskopski znakovi:
jarac, bik, blizanci
- mjerne jedinice: tesla,
kelvin
- predmeti (odjeća,
obuća, hrana, sorte...):
talijan, francuz, japanke,
hrvatica, izabela
- ahilova tetiva (med.)
judino drvo (bot.)
adamova jabučica (med.)

veliko početno slovo

- zviježđa: Jarac, Bik,
Blizanci
- prezimena: Tesla,
Kelvin
- etnici (stanovnici,
državljeni...), osobna
imena: Talijan, Francuz,
Japanka, Hrvatica,
Izabela
- Ahilova peta (pren.)
Judin poljubac (pren.)
Adamovo rebro (pren.)

Izvori za građu:

- HP IHJJ-a
- tiskani i mrežni leksikografski priručnici i baze
- mrežna enciklopedijska izdanja LZ-a
- baza IATE
- hrWaC
- kurikulumi i udžbenici
- znanstveni članci, časopisi, NN, zakonodavni tekstovi i izvori dostupni na mreži

Hvala na pozornosti!

Istočno Rimsko Carstvo

čikaška škola

Ana-Marija

sveti Franjo Asiški

bečka škola

Bečka šuma

veliki prasak

Vidova gora

Pandorina kutija

Fran

sveta Anastazija

Eva

Ulica šegrta Hlapića

Sveti Juraj u Trnju

adamova jabučica

Dina

Ahilova peta

baranjski kulen

puni Mjesec

Adamovo rebro

medeni mjesec

velebitska degenija

Judin poljubac

judino drvo

Dejtonski sporazum

rimsko parvo

Goranovo proljeće

Katarina

neretvanska mandarina

paški sir

Evandjelje po Luki

Mliječni put